

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTI ДІТЕЙ 6–7 РОКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО КРАЄЗНАВСТВА

УДК 373.29.015.3:172.15]:908:7.011

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.296986>

Наталія Охріменко, аспірант кафедри педагогіки,
початкової освіти та освітнього менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTI ДІТЕЙ 6–7 РОКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО КРАЄЗНАВСТВА

У статті коротко схарактеризовано дефініції понять “патріотична вихованість”, “художнє краєзнавство”. У контексті окреслення проблеми, що досліджується, запропоновано авторське визначення поняття “патріотичне виховання дітей 6–7 років засобами художнього краєзнавства”. Представлено короткий опис кожного з компонентів патріотичної вихованості дитини 6–7 років (емоційний, когнітивний, ціннісний, діяльнісний); з урахуванням художньо-краєзнавчої складової у його змісті розроблено до кожного компонента критерії (емоційно-почуттєвий, інформаційно-змістовий, мотиваційно-ціннісний, поведінково-діяльнісний) та відповідні показники діагностування.

Ключові слова: патріотичне виховання; патріотична вихованість; художнє краєзнавство; компоненти патріотичної вихованості; критерії; показники; діти старшого дошкільного віку.

Лім. 10.

Natalia Okhrimenko, Postgraduate Student of the Pedagogy,
Primary Education and Educational Management Department,
Nizhyn Mykola Hohol State University

CRITERIA AND INDICATORS OF PATRIOTIC EDUCATION OF 6–7 YEARS OLD CHILDREN BY MEANS OF ARTISTIC LOCAL HISTORY

The article analyzes one of the important problems of modern Ukrainian education – patriotic upbringing of preschool children. The specifics and content of patriotic education concerning children of older preschool age are considered. The role of artistic local history in the process of forming the foundations of patriotism in children of older preschool age is indicated. The definitions of the terms “patriotic upbringing” and “artistic local history” are briefly characterized. The author indicates cognitive and educational possibilities of artistic local history with regard to its use in the educational and educational practice of preschool education institutions.

In the context of outlining the problem under investigation, the author suggests the definition of the concept of patriotic education of 6–7-year-old children by means of artistic local history, which means a holistic, personally-oriented process aimed at the acquisition of an integral quality by the child. It characterizes his positive emotional and value attitude towards his native region and Motherland; awareness of one’s involvement in the Ukrainian ethnos, regional and national cultural and historical heritage and manifests itself in cognitive, artistic and creative activities.

The criteria and indicators of patriotic upbringing of children 6–7 years old by the means of artistic local history, revealed on the basis of the analysis of the component composition of the concept of “patriotic upbringing”, were considered. A brief description of each of the components of patriotic upbringing of a 6–7-year-old child (emotional, cognitive, valuable, activity) is presented; taking into account the artistic and local history component in its content, criteria (emotional-sensual, informational-content, motivational-value, behavioral-activity) and corresponding diagnostic indicators were developed for each component. The indicators reveal the main features of the proposed criteria; provide an opportunity to measure the patriotic education of children aged 6–7 using appropriate methods.

Keywords: patriotic upbringing; patriotic education; artistic local history; components of patriotic education; criteria; Indexes; children of older preschool age.

Постановка проблеми. Одним із важливих напрямів державної політики визначається патріотичне виховання дітей і молодого покоління. З часу набуття Україною незалежності питання, пов’язані із патріотизмом, відродження національної самоідентифікації, гідності, плекання поваги до мови, історії та культури набули більшої гостроти. Український народ власним героїзмом у військових подіях від початку 2022 р., пов’язаних із опором агресивній російській навалі, життям своїх захисників підтвердив віковічну людську цінність – “ні кроку рідної землі не віддавай ворогові”. Для багатьох українців – дітей, молоді,

дорослих, – втрата рідної домівки, рідних людей, рідного краю від початку військових дій стала найбільшим життєвим випробуванням, проте зміцнила їхній патріотичний дух, любов до Батьківщини й рідного краю.

Сучасне патріотичне виховання повинно відігравати випереджальну роль, стати засобом відродження національної культури, стимулом вияву моральних якостей, таких як: людяність, совість, почуття власної гідності тощо. Вагому роль для патріотичного виховання відіграє такий напрям краєзнавчої роботи, як художнє краєзнавство. С. Матвієнко, спіраючись на праці А. Торхової, розглядає художнє

краєзнавство як особливий механізм виховної роботи у закладах освіти (загальної і додаткової), який здатний забезпечувати не тільки предметний, але й духовний потенціал різних видів художньо-краєзнавчої діяльності [7, 74].

Важливо зазначити, що основи художнього краєзнавства лише частково реалізуються у практиці закладів дошкільної освіти (*тут і далі – ЗДО*), переважно – у контексті проведення народознавчої роботи з дітьми, формами організації якої слугують навчальні екскурсії, прогулянки, подорожі, опосередковані форми краєзнавства тощо. Проте засади художнього краєзнавства, збагачені багатомісними практичними здобутками, мають віднайти більш ефективне місце в оновленій практиці сучасних закладів дошкільної освіти.

Здійснене на теоретичному рівні дослідження проблеми патріотичного виховання дітей 6–7 років засобами художнього краєзнавства у практиці ЗДО вказало на необхідність виявлення реального стану сформованості цієї якості у дошкільників. З тим, необхідним постало визначення компонентів, критеріїв і показників патріотичної вихованості дітей 6–7 років засобами художнього краєзнавства, що й обумовило *актуальність пропонованої статті*.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Патріотичне виховання було предметом дослідження багатьох поколінь педагогів. Г. Ващенко, М. Грушевський, Д. Донцов, О. Духнович, М. Костомаров, П. Куліш, А. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, І. Франко, Я. Чепіга, Д. Чижевський та інші видатні вчені та педагоги минулого у своїх працях приділяли велику увагу формуванню національної самосвідомості, вихованню любові до своєї землі, рідної мови, поваги до історичного минулого. Особливості патріотичного виховання дітей у закладі дошкільної освіти досліджено Н. Борисовою, О. Каплуновською, І. Логвиненко, В. Мусієнко, Д. Рейпольською, О. Тарасовою, С. Тесленко, В. Сухар, О. Христин, Л. Швайкою та ін. Використання специфіки художнього краєзнавства в освітній практиці тією чи тією мірою досліджувалося Т. Анікіною, Р. Загорулько, М. Качур, Н. Кожевніковою, С. Матвієнко, Л. Масол, Т. Озеровою, В. Смірновим, А. Торховою, А. Фоменко та ін.

На сьогодні у контексті розробки засад наукової проблеми патріотичного виховання відсутні дослідження експериментального виду, в яких патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку розкрито засобами художнього краєзнавства.

Тому **мета статті** – теоретичне обґрунтування компонентів, критеріїв і показників патріотичної вихованості дітей 6–7 років засобами художнього краєзнавства.

Виклад основного матеріалу. Формування у громадян країни патріотизму, національної свідомості розглядається як пріоритетне завдання освітньої

політики, а патріотичне виховання – важливим напрямом освітньо-виховної роботи в системі дошкільної освіти. У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України вказано на мету національно-патріотичного виховання – становлення “самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадських обов’язків, успадкування духовних і культурних надбань українського народу” [6, 5].

Нам імпонує думка О. Квас, С. Волошин стосовно того, що на сьогодні потрібна нова, більш ефективна система патріотичного виховання, “змістовим компонентом якої є духовно-культурна спадщина народу України” [5, 19].

Т. Філімонова характеризує патріотичне виховання як процес, тісно пов’язаний з іншими напрямками виховної роботи, у взаємозв’язку із громадянським, моральним трудовим та інтернаціональним вихованням. Дослідниця говорить, що “цілеспрямоване патріотичне виховання повинно поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення і до певних феноменів суспільного буття” [9, 29].

Зміст виховання патріотизму як якості особистості включає в себе поглиблене пізнання Батьківщини в інтегративних зв’язках виховання та навчання на заняттях і різних видах діяльності (ігровій, дозвільній, пошуковій, проєктній, художньо-краєзнавчій), спрямованих на вивчення історії і культури своєї країни та “малої батьківщини”.

Сутність виховання патріотизму в старших дошкільників є цілеспрямована робота педагога з формування патріотичних почуттів (любов до Батьківщини, рідних місць, мови, повага до історії своєї Батьківщини, культури й традицій народу) у взаємозв’язку з художньо-краєзнавчою діяльністю, яка враховує вікові особливості дітей та їхню особисту цілеспрямованість.

На період старшого дошкільного дитинства, за О. Вишневським, припадає етап раннього етнічно-територіального самоусвідомлення, що є підґрунтям національно-патріотичного виховання [2]. У межах “родинної формації” відбувається розвиток патріотичної самосвідомості дитини. Під впливом батьківського виховання у дитини поступово формується “образ власного дому”, з його укладом, спілкуванням, традиціями, стилем взаємодії. Почуття “батьківського дому” становить основу подальшого формування у дитини любові до малої батьківщини та Вітчизни. “Родинний патріотизм” зумовлює поступове формування синовньої любові, співчуття іншому, дружньої прив’язаності тощо. У межах реалізації цього етапу, батькам і педагогам важливо змалку навчати дитину рідної мови, ознайомлювати її зі зразками різних видів та жанрів фольклору, декоративно-ужитковим мистецтвом, народною архітектурою тощо.

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ ДІТЕЙ 6–7 РОКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО КРАЄЗНАВСТВА

Результатом патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку є *патріотична вихованість*, під якою дослідниця Л. Шкретієнко розуміє “результат цілісного виховного впливу, спрямованого не збагачення уявлень у дітей про батьківщину, її культурні та історичні надбання, які реалізуються у поведінці дітей через емоційно-ціннісне ставлення до рідної країни та мотивують до участі у практичних справах і заходах” [10, 90].

Залучення дитини до культурно-історичної, художньої спадщини рідного краю, формування у неї патріотичних почуттів відбувається у заходах художнього краєзнавства. М. Качур характеризує художнє краєзнавство як механізм духовного привласнення етнокультурних цінностей та творчої самореалізації людини, у процесі опанування нею соціально-культурного досвіду, а під художньо-краєзнавчою спадщиною – розуміє здобутки культури та мистецтва рідного для людини краю [4, 9].

Засобами художнього краєзнавства сутність патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку розкривається на перетині таких процесів, як пізнання художньої спадщини й сучасності свого краю, народу, Батьківщини, її духовних і культурних надбань; формування почуття любові й шанобливого ставлення до них тощо. У процесі художньо-краєзнавчої діяльності особливості виховання патріотизму визначаються тим, що формування патріотичних почуттів і виховання любові до Батьківщини здійснюється на конкретному місцевому матеріалі, пов’язаному з історією й культурою “малої батьківщини”, сім’ї і жителів свого краю.

На підставі теоретичного вивчення наукових джерел з обраної проблеми нами запропоновано таке визначення: *патріотичне виховання дітей 6–7 років засобами художнього краєзнавства* – це цілісний особистісно орієнтований процес, спрямований на набуття дитиною інтегральної якості, яка характеризує її позитивне емоційно-ціннісне ставлення до рідного краю, Батьківщини; усвідомлення власної причетності до українського етносу, регіональної і національної культурно-історичної спадщини та виявляється у пізнавальній, художньо-творчій діяльності.

Оцінка й експериментальне визначення стану патріотичної вихованості у дітей 6–7 років засобами художнього краєзнавства вимагало розробки відповідних *критеріїв*. За Енциклопедією освіти, для визначення якості освіти застосовуються критерії та показники, які становлять сукупність ознак, що є основою для визначення “оцінки умов, процесу й результату навчальної діяльності, що відповідають поставленим цілям” [3, 434]. Зі свого боку, показник є конкретним вимірником критерію, що надає змогу дослідникові здійснювати спостереження облік і фіксування. Критерії – це сукупність показників, які визначають норму відповідності якості. З тим,

щоб відповідати своїй логіці, показники повинні розкривати сутність відповідної якості за кожним критерієм.

І. Бех розглядає критерій вихованості особистості у контексті опанування нею гуманістичних духовно-моральних цінностей (як загальнолюдських, так і національних) за відповідним ступенем її сходження та повноти опанування, а визначається у відповідних вчинках та якостях особистості, сформованих під впливом цілеспрямованого виховання [1, 7].

Розробка критеріїв і показників патріотичного виховання старших дошкільників засобами художнього краєзнавства необхідна, по-перше, для вивчення, аналізу й оцінки реального стану діяльності закладів дошкільної освіти з обраної нами проблеми; по-друге, для подальшої розробки теоретичних і методичних засад патріотичного виховання дошкільників з урахуванням регіональної складової; по-третє, задля визначення та обґрунтування дієвих методів, технологій, форм, засобів, реалізація яких надасть більшої ефективності процесу патріотичного виховання дошкільників. Тому проблема розробки критеріального апарату є не тільки теоретичною, але й має практичне значення. Без неї неможливо правильно орієнтуватися у виконанні завдань щодо патріотичного виховання дітей з урахуванням педагогічної дії механізму художнього краєзнавства, а також щодо оцінки кінцевих результатів.

У розробці критеріїв ми урахували особливості художньо-краєзнавчої діяльності, вікові особливості дітей 6–7 років, художньо-краєзнавчу складову у змісті роботи з дітьми у ЗДО, показники готовності старших дошкільників до краєзнавчої діяльності. Для проведення діагностичної роботи необхідно також спиратися на положення державного Стандарту дошкільної освіти щодо формування компетентностей дитини під час здобуття нею дошкільної освіти. Ці компетентності визначаються в: емоційно-ціннісних ставленнях, сформованості знань, здатності та навичок до активного, творчого впровадження набутого досвіду, що виявляється у поведінці та різних видах діяльності.

Актуальними для нашого дослідження є наукові праці І. Бека, А. Бойко, Г. Бондаренко, М. Боришевського, в яких діагностику патріотичної вихованості розглянуто крізь призму духовно-морального розвитку особистості. Л. Шкретієнко, в обґрунтуванні критеріїв і показників патріотичної вихованості старших дошкільників засобами художньої літератури, послуговується аналізом чинних освітніх програм для дітей дошкільного віку. У них, на думку дослідниці, достатньо ґрунтовно представлено упровадження процесу патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку [10, 88].

Основою для розробки нами критеріального апарату дослідження стали праці вчених стосовно: вивчення особистості дитини старшого дошкільного

віку (І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, Т. Піроженко, І. Рогальська-Яблонська та ін.); розкриття сутності патріотичного виховання дошкільників (О. Батухтіна, І. Газіна, В. Мусієнко, С. Матвієнко, Л. Шкрєбтієнко); обґрунтування окремих аспектів використання художнього краєзнавства в освітньо-виховній практиці (Ю. Блудова, Н. Бондаренко, А. Гончаренко, В. Лаппо, С. Матвієнко, Л. Масол, М. Качур, Н. Охріменко, О. Стаєнна та ін.).

У визначенні критеріїв патріотичної вихованості дітей 6–7 років ураховано сутність та структуру поняття “патріотизм”, яке становить сукупність патріотичних почуттів, ставлень, діяльності, а також мети та завдань патріотичного виховання стосовно дітей дошкільного віку. Розкриття сутності поняття “патріотична вихованість” надало змогу дослідити означену проблему та виявити її структуру. Вона представлена у дослідження вчених стосовно таких вікових категорій: дошкільний вік (С. Матвієнко, В. Мусієнко, А. Солонська, Т. Філімонова, Л. Шкрєбтієнко), молодший дошкільний вік (С. Волошин, О. Квас, М. Качур), підлітковий та юнацький вік (В. Гарнійчук, Т. Маланок, Р. Петронговський, О. Жаровська, Т. Філімонова, С. Якименко).

Проаналізувавши наукову літературу, програми навчання та виховання дітей дошкільного віку, ми виокремили когнітивний, емоційний, ціннісний і діяльнісний компоненти у структурі патріотичної вихованості. Надамо більш детальний опис кожного з компонентів з урахуванням художньо-краєзнавчої складової у його змісті.

1. Емоційний компонент визначає ступінь емоційної сприйнятливості дітьми старшого дошкільного віку культурної своєрідності малої батьківщини. Доцільно ураховувати положення провідних вчених про випереджальну та регулюючу роль емоцій дітей старшого дошкільного віку їхньої соціалізації, засвоєння досвіду попередніх поколінь, у тому числі – елементів культури рідного народу. Він буде вимірюватися через емоційно-почуттєвий критерій з такими показниками: переживання інтересу та позитивного ставлення до знань, які стосуються своєї родини, краю, народу – їхньої культури, історії, традицій тощо; інтерес до взаємодії з елементами художнього краєзнавства.

2. Когнітивний компонент, з урахуванням його світоглядного та художньо-краєзнавчого підґрунтя, визначає такі знаннєві основи:

1) *родинно-культурологічну* – знання про свій рід, родинні традиції; обряди та традиції свого краю та свого народу; знання елементів культури свого народу;

2) *краєзнавчу* – знання та уявлення про малу батьківщину – рідне місто (село); рідний край. Знання про найбільш значущі краєзнавчі об’єкти малої батьківщини, славетне минуле та сьогодення рідного

міста (села), видатних людей, які народилися або проживали у ньому та уславили його творчістю;

3) *громадянську* – розуміння поняття “патріотизм”.

Йому відповідає інформаційно-змістовий критерій з показниками: розуміння основних понять, пов’язаних із патріотизмом та Батьківщиною уявлення і знання про родину, її традиції; уявлення про рідний край (місто чи село), його культурну своєрідність.

3. Ціннісний компонент. У період 6–7 років виділяються ціннісні орієнтації особистості, відбувається їхнє емоційне засвоєння, що позначається на характері діяльності. Ставлення до рідного краю як до цінності характеризує ціннісну спрямованість особистості старшого дошкільника. У педагогічній літературі визначені такі особливості ціннісної спрямованості особистості: зв’язок зі світом людських цінностей; приналежність до сфери людської свідомості; співвіднесення до поведінки людини або їхній практично-дієвий характер, наявний у них на момент вибору. Ціннісному компоненту відповідає мотиваційно-ціннісний критерій з наступними показниками: прагнення пишатися своєю родиною, рідним краєм, Батьківщиною; прагнення популяризувати культурну самобутність свого краю; бажання залучатися до громадсько-корисних заходів.

4. Діяльнісний компонент. Дієвість визначається характерною рисою сучасного патріотизму, що зумовлює перетворення почуттів на вчинки та конкретні справи громадянського і патріотичного спрямування. Основу аналізованого компонента становить сформованість у дитини поведінки і пов’язаної із цим діяльності, комунікативних і трудових умінь, (практична сфера) передбачає визначення дитиною свого ставлення до навколишнього “проживанням” у добрих справах та вчинках, безкорисливий прояв співчуття у діяльності та вчинках. Діяльнісний компонент буде вимірюватися через поведінково-діяльнісний критерій і такі його показники: уміння використовувати знання про родину, рідний край, його культурну спадщину та традиції у творчій діяльності; участь в опануванні художньою спадщиною рідного краю.

Висновки. Важливість проблеми оновлення засад патріотичного виховання дітей дошкільного віку вказала на великий потенціал щодо цього художнього краєзнавства. Проведене на теоретичному рівні дослідження уможливило визначити теоретико-методологічне підґрунтя й вказало на необхідність перевірки ефективності використання засад художнього краєзнавства у практиці закладів дошкільної освіти з патріотичного виховання дітей. Розроблені компоненти, критерії і показники допоможуть здійснити діагностичну роботу, виявити й оцінити рівні патріотичної вихованості дітей 6–7 років засобами художнього краєзнавства.

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ПАТРІОТИЧНОЇ ВИХОВАНOSTI ДІТЕЙ 6–7 РОКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОГО КРАЄЗНАВСТВА

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Виховуємо патріотизм як почуття. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. Київ, 2016. № 6. С. 4–8.
2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Вид. 3-тє, доопрац. і доповн. Київ : Знання, 2008. 566 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Качур М.М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художнього краєзнавства : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2010. 20 с.
5. Квас О., Волошин С. Формування патріотичної вихованості учнів початкової школи засобами музейної педагогіки. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2018. № 11 (166). С. 18–22.
6. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Затверджено МОН. Наказ № 527 від 06.06.2022. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylonovu-kontseptsiyu-patriotichnogo-vyhovannya/>.pdf (дата звернення: 18.11.2023).
7. Матвієнко С.І. Умови використання засад художнього краєзнавства в патріотичному вихованні дітей старшого дошкільного віку. *Perspective directions of development of philology, linguistics and communication science* : Collective monograph. Aotearoa publishing, Nelson, New Zealand, 2018. С. 72–85.
8. Солонська А. Критерії, показники та рівні патріотичної вихованості дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького ДПУ імені Івана Франка* / ред.-упоряд. М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2020. Вип. 34. Т. 5. С. 217–222.
9. Філімонова Т. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку : навчально-метод. посіб. Миколаїв : СПД Румянцева, 2019. 152 с.
10. Шкрєбтєнко Л.П. Сутнісно-змістові показники патріотичного виховання дошкільників засобами художньої літератури. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2017. Вип. 3 (34). С. 87–91.

REFERENCES

1. Bekh, I. (2016). Vychovuємо patriotyzm yak pochuttia [We educate patriotism as a feeling]. *Methodist preschool teacher*. Kyiv, No. 6. pp. 4–8. [in Ukrainian].
2. Vyshnevskiy, O. (2008). Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy]. Education manual, the 3rd issue, completed and additional. Kyiv, 566 p. [in Ukrainian].

3. Entsyklopediia osvity (2008). [Encyclopedia of education]. Acad. Ped. Sciences of Ukraine; (Ed.). V.H. Kremen. Kyiv, 1040 p. [in Ukrainian].
4. Kachur, M.M. (2010). Patriotychnе vykhovannia molodshykh shkoliariv zasobamy khudozhnoho kraieznavstva [The patriotic upbringing of schoolchildren by means of artistic regional studies]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].
5. Kvas, O. & Voloshyn, S. (2018). Formuvannia patriotychnoi vykhovanosti uchniv pochatkovoї shkoly zasobamy muzeinoї pedahohiky [The formation of patriotic education of pupils of the primary school by means of museum pedagogy]. *Youth & market*. Drohobych, No. 11 (166). pp. 18–22. [in Ukrainian].
6. Kontseptsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy [The concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine]. Approved by the Ministry of Education and Culture. Order No. 527 dated 06.06.2022. Available at: <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylonovu-kontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/>.pdf (Accessed 18 Nov. 2023). [in Ukrainian].
7. Matvienko, S.I. (2018). Umovy vykorystannia zasad khudozhnoho kraieznavstva v patriotychnomu vykhovanni ditei starshoho doshkilnoho viku [Terms of use the basics of the art of local history in patriotic education of children of senior preschool age]. *Perspective directions of development of philology, linguistics and communication science*: Collective monograph. Aotearoa publishing, Nelson, New Zealand. pp. 72–85. [in Ukrainian].
8. Solonska, A. (2020). Kryterii, pokaznyky ta rivni patriotychnoi vykhovanosti ditei starshoho doshkilnoho viku [Criteria, indicators and levels of patriotic education of senior preschool children]. *Current issues of humanities: interuniversity collection of scientific works of young scientists of Drohobych Ivan Franko State University*. (Ed.). M. Pantiuk, A. Dushnyi, I. Zymomria. Drohobych, Issue 34. Vol. 5. pp. 217–222. [in Ukrainian].
9. Filimonova, T. (2019). Patriotychnе vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku [In the article the essential constituents of the notions of pre-school age upbringing is researched and singled out, as well as all peculiarities and formation indicators are analyzed]. Educational method. manual. Mykolaiv, 152 p. [in Ukrainian].
10. Shkrebtiienko, L.P. (2017). Sutnisno-zmistovi pokaznyky patriotychnoho vykhovannia doshkilnykiv zasobamy khudozhnoi literatury [Substantive and substantive indicators of patriotic education of preschoolers by means of fiction]. *Bulletin of the Kyiv Institute of Business and Technologies*. Vol. 3 (34). pp. 87–91. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.11.2023

“В душі кожної людини осінь завжди залишається порою, коли треба йти до школи вчитися”.

невідомий автор

“Ми є. Були. І будем ми! Й Вітчизна наша з нами”.

Іван Багряний
український поет

